

BEGRAVELSESVEDTÆGT FOR LUNDE HERREDS PRÆSTESKAB 1717

Ved *Georg Hansen*

Efterfølgende Begravelsesvedtægt for Præsterne i Lunde Herred findes i dette Herreds gejstlige Justitsprotokol for Aaret 1717 (i Landsarkivet, Odense). Den har sin Interesse derved, at den gennem en Række Bestemmelser om, i hvilket Omfang det kunde tillades at holde Begraveshøjtid og -gilde, giver Oplysninger om, hvordan Præsteskabet i Lunde Herred faktisk plejede at holde den Slags Fester. Som adskillige andre Forordninger kaster den ved sine Forbud Lys over, hvordan Forholdene i Virkeligheden var.

Jeg har ikke fundet Vidnesbyrd om, at den har fungeret i Praksis. Den fortæller imidlertid, at Præsteskabet har følt, at Begravelsesarrangementernes Omfang var blevet større, end man fandt passende — maaske større, end man kunde magte, og for at gaa radikalt til Værks forbød man helt Traktementer og under Mulkt af 10 Rd. Det er vel tvivlsomt, om et saa yderliggaaende Forbud har kunnet overholdes i det lange Løb. Af dets absolutte Karakter tør man derimod formode, at netop Traktementerne har været af ret omfattende Art.

Uheldigvis synes der ikke for Lunde Herreds Vedkommende at være bevaret Regninger over Indkøb af Varer til Begravelser eller den daglige Husholdning. Regninger fra andre Herreder viser imidlertid, at de Indkøb af Mad og Drikke, der foretoges til slige Lejligheder, var ret betydelige, og der er derfor Grund til at mene, at det samme har været Tilfældet i Lunde Herred, saa meget mere som Vedtægten selv fremhæver det.

Ogsaa i andre Herreder fandt man, at Traktementerne ved gejstlige Sammenkomster oversteg Rimelighedens Grænser. I Statutterne

for Baarse Herreds Præstekonvent — 1710 — saa man sig saaledes foranlediget til at indføje en Bestemmelse om, at ingen maatte servere mere end 4 Retter Mad.¹

Det er ikke her Stedet at give en Skildring af Præsternes Begravelsesøjtideligheder i Almindelighed. Her skal blot anføres de Oplysninger, efterfølgende Begravelsesvedtægt giver herom, samt til Belysning af Traktementernes Omfang — til Punkterne 1—3, 7, 12—13 — vedføjes nogle faktisk foreliggende Eksempler paa det i nævnte Punkter omhandlede.

Naar der ikke ved de øvrige Punkter anføres tilsvarende Materiale, skyldes det, at konkrete Eksempler vanskelig kan fremdrages i saa stort et Tal, at de kan tjene til Belysning af Fænomenets Omfang eller Udbredelse, men i bedste Fald alene til Illustration af Tidens Tendens. Denne gives imidlertid fuldt saa godt gennem de opstillede Forbud.

Af de opstillede Forbud og Bestemmelser kan i alt Fald drages følgende Slutninger:

1—2. at det var Skik at holde Begravelsesgilder og ret betydelige med Traktementer af baade Spise og Drikke og baade før og efter den egentlige Begravelse.

Til Præsten Krag's Begravelse i Gamborg 1736 købtes i alt Fald 2 Ankre = ca. 80 Potter fransk Vin, 5—6 Kander Brændevin — Brændevinsapparat synes ikke at have været i Præstens Eje — desuden 6 Lispund Oksekød, 1 Oksetunge, 2 Kalvefjerdinge, 1 Otting Smør, dertil Fisk, Bagværk, Krydderier o. l. Til Ekstrahjælp i Huset havde man i Anledning af Begravelsen en Kogekone samt en Kone til at assistere hende — som det synes i 8 Dage. Der indkøbtes desuden et Dusin lange Slangepiber.²

Til Præsten i Kimmerslev, Badens, Begravelse 1743 købtes bl. a. 6 Skp. Malt og 6 Skp. Rug til Brændevin, 2 Td. Malt til Øl, 10 Bouteiller Rødvin, 4 Potter fransk Brændevin, 1/2 Anker fransk Vin, 2 Beder, 2 Kalkunhøns, 6 Kapuner, 2 Lammelaar, 2 Flæskesider, 1 Flæskebov, 2 Oksebryster, 2 Oksetunger, 2 Kødpoelser, 1 Høne,

1 Otting Smør, foruden Fisk, Krydderier etc.³ Lignende Indkøb viser Regninger i adskillige andre Skifter.

3. at det var almindeligt at beværte Sognebønderne offentligt paa Begravelsesdagen.

Traktement af Bønderne, som bar Liget, nævnes i flere Skifter, f. Eks. ved Herstedøsterpræsten Lunds Begravelse 1747, hvilket beløb sig til 2 Rd. 4 Mk., svarende til 16 Potter Brændevin. Ved Glostruppræsten Gantzels Begravelse 1746 fik Bønderne fra „de 2 Byer“ 2 Td. Øl.⁴

4. at Traktementet med Drikkevarer før Begraveshøjtideligheden jævnlig er foregaaet i Sørgestuen.

5. at Tidspunktet for Begravelsen næppe altid har været heldigt valgt, at man begyndte Begraveshøjtideligheden i Hjemmet med det samlede Følge før Middag, at det fastsatte Tidspunkt ikke blev overholdt, som det burde, og at Præsterne ikke alle var lige interesserede i at møde til deres Kollegers Jordefærd eller undlod at respektere de fastlagte Tider.

6. at Præsterne var tilbøjelige til at ville have andre Ligbærere end deres Sognefolk — og vel oftest fornemmere Folk.

7. at Præsterne yndede at have mere end een Degn til at synge ved deres Begravelse og ofte andre end Herredets Degne.

Ved ovennævnte Hr. Krag's Begravelse sang 4 Degne, der fik ialt 2 Rd. 4 Mk., ved Ørstedpræsten Lynges Begravelse 1737 fik Degnene 4 Rd. og ved Herstedøsterpræsten Lunds Begravelse fik de 5 Rd.⁵

8. at Degnene ikke altid mødte i tilbørlig Paaklædning ved Præsternes Begravelse.

9. at samme Personer undertiden blev berusede af Traktementerne før Jordefærden.

10. at Degnene skulde bære Liget ud af Sørgestuen og anbringe det paa Baaren, hvorefter Ligbærerne skulde overtage det.

11. at ogsaa andre end Præster kunde have flere Degne til at synge ved Ligfærd.

12. at man yndede at lade Vokslys brænde ved Liget dels hjemme og dels i Kirken.

Til ovennævnte Hr. Krag's Jordefærd købtes 2 Vokslys paa 14 Pund og 2 Sølvplader til at sætte paa dem, det samme var Tilfældet ved de førnævnte Præsters — Lynges og Lunds Begravelser⁵

13. at nogle havde for Skik at tjælde deres Stuer med sort eller hvidt Stof.

Til nævnte Hr. Krag's Begravelse købtes 55 Alen sort Tøj, 30 Alen sort Bay, 28 Alen hvidt Kattun, 12 Alen sort Flor og 10 Alen sort Lærred, herfra skulde ganske vist gaa Stof til Enkens og hendes 2 Børns Sørgetøj. Det kostede ialt 55 Rd. Ved Lyndbypræsten Usings Begravelse 1774 købtes ca. 25 Alen sort og hvidt Tøj foruden 20 Alen sorte Baand.⁶

14. at det undertiden kneb at opretholde den fornødne Orden i Sørgetogene.

Vedtegt om Begravelser her udi Lunde Herridt.

Eftersom her udi Herridet saa vel som andre Stæder haver ind-sneget sig en Misbrug ved de Dødis Begravelser, med overdaadig og unyttelig Omkostning udi Tractementer og andet, som strider ey allene imod Kgl. Mayest. allernaadigste Lov og Forordninger,⁷ men og falder det sørgende Huus til stor Ubeleylighed, og Sterboen til Augang og Skade, og ingen til Nytte, ingen dog understaar sig at aflegge den skadelige Sædvane, fordi mand frygter, det skulle hen-regnis dem til Surfittighed⁸ og give en ond Eftertale, da haver vi underschreffne Præster udi Lundeherridt Mag. Madtz Mørck, Sognepræst til Lumby og Herridtz Proust, Her Hans Troelsen Holst, Sognepræst til Lunde, Her Alexander Hansen, Sognepræst til Skeby og Otterup, Her Niels Jensen Foburg, Sognepræst til Østrup og Hiastrup, Her Jørgen Jensen, Sognepræst til Allese og Broby, Her Jens Jørgensen Skytte, Sognepræst til Norup, indbiurdis med fellis Villie og Venskab indgaaet og samtyckt denne efterschr(evne) Vedtegt, som Vi agter nest Guds Hielp ubrydelig at holde.

1. Naar nogen Præst, Præstekone eller nogen aff deris Børn eller andre paarørende aff deris Familie ved Døden er affgaaen og skal begravis, maa de efterlevende ingen Omkostning giøre med Tractementer, Maaltid, Spisning eller Drik enten før Prediken eller efter Prediken, uden allene for dennem, som ere aff Husets egne eller Husets nær paarørende og ere komne langveys fra. Og hvo som bryder her imod, eller lader anden invitere til Maaltid ved Begravelser efter denne Dag, hand skal være multeret hver Gang paa 10 Rixdaler, enten det er Præst, Præstekone eller Formynder, eller vore Arvinger, eller andre som Sterboen forestaar.

2. I ligemaade forpligter vi os til, at ingen aff os Præster, vore Hustruer eller Børn skal lade sig nøde, opholde eller indfinde til noget Maaltid eller Spiisning paa Begravelsens Dag, enten før eller efter Prediken, uden Vi ere Husets nær paarørende, eller og den som prediker, under 2 Rixdaler Mulct for hver Person.

3. Icke heller maa nogen tractere deris Sognefolk eller Bønder eller Kiøresvenne offentlig den Dag, enten med Mad, Øl eller Brendevin. Men hvor det har været Maner hiid indtil at give dem en Tønde Øl, kand det enten gives dem i et andet Huus i Byen hen efter Prediken, eller om anden Dagen efter i Præstegaarden (under 4 Rdr. Straff).

4. Om ellers nogen aff de inviterede skulle forlange nogen Drik til Fornødenhed at leske eller vederqvege sig med, da kand settis en Drik Vin, Øl, Aqvavit eller Brendevin i et andet Kammer eller ved en Side efter Leyligheden, men ingenlunde aabenbare i Sørgestuen at lade omdricke, under 4 Rdr. Straff.

5. Naar nogen Præst eller Præstevinde aff Herredet er død, skal der inviteris præcise til Klocken 11, og Liget henbæris præcise Kl. 12, enten der ere mange eller faa tilstæde, under 1 Rdr. Straff, om mand bier en halff Time der over. Og da skal enhver Herridtz Præst i egen Person indfinde sig til Begravelsen præcise Kl. 11 under 4 Mark Straff, som bier en halff Time der over, og 1 Rixdr. Straff som kommer for sildig at følge Liget, og 2 Rdr. Straff, naar hand bliver slet⁹

borte, uden høyloulig, vigtig og beviislig Aarsag. Ey heller maa nogen drage fra Kirken, før Tienisten er slet til Ende, under 1 Rdr. Straff.

6. Til Liget at bære maa ingen aff os lade bede eller hente andre enten fra Landet eller Kiøbstæden, uden alleniste Bønder og dem, som ere deris egne Sognefolk, de skickeligste mand har, under 4 Rdr. Straff.

7. Til at siunge over Ligene maa ingen aff os bruge andre end Herritz Sognedegne, to, fire eller sex, ligesom mand lyster, under 4 Rdr. Straff, og icke være forpligted at give dennem meer end enhver sex Mark for Mand eller Qvinde at siunge over, uden nogen Spising, og fire Mark for en ung Person eller Barn. Dog sin egen Sognedegn maa enhver give saa meget mand lyster.

8. Hver Degn, som biudis til at siunge over en Præst eller en Præstekone, og vil niude sex Mark for sin Tieniste, skal komme skickelig frem i sorte Klæder og med sort Kappe paa; thi hvo som icke bær Kappe, niuder ickun 4 Mk., og giver igien til Straff 3 Mk.

9. Degnene skulle vogte sig for overflødig Drick, om de før Predicken blive skenkede, og hvis nogen befindis uskickelig eller drucken ved denne Forretning, miste sin Belønning og give 2 Mk. foruden til Straff.

10. Naar Liget skal udbæris, skulle Degnene ordentlig gaa ind i Sørgestuen, bære Liget skickelig ud og sætte paa Baren, og siden gaa i Par og Par for Liget.

11. De som icke just forlanger at have alle Degnene, maa dog icke tage i Fleng hvem de vil, men paa det den ene kan niude noget med den anden, maa de altiid tage de nærmiste efter dette Reglement:

Naar mand vil have 4 Degne tager mand paa hver Sted saaledis:

Lumby	} Degn tager til sig	Allese — Lunde — Østrup
Allese		Lumby — Lunde — Østrup
Lunde		Allese — Lumby — Norup
Østrup		Lumby — Norup — Skeby
Skeby		Østrup — Lumby — Norup
Norup		Skeby — Østrup — Lunde

Naar man forlanger ickun 3 Degne, da

Lumby	} Degn tager til sig	Allese — Lunde
Allese		Lumby — Lunde
Lunde		Norup — Østrup
Østrup		Lumby — Skeby
Skeby		Østrup — Norup
Norup		Skeby — Lunde

Naar man forlanger ickun 2 Degne, da

Allese	} Degn tager til sig	Lumby
Lumby		Lunde
Lunde		Norup
Norup		Skeby
Skeby		Østrup
Østrup		Lumby

Ligeledis maa og Degnene efter samme Reglement tage til sig, om andre end Præster i Sognene forlanger ved deris Begravelser meer end en Degn, og icke nogen Degn understaa sig at betienne nogen uden denne Orden, under 4 Mk. Straff.

12. Ingen maa lade brende Voxlius enten i Huset eller i Kirken over deris Liig, ey heller lade dem bære for Ligene, under 4 Rdr. Straff.

13. Ingen aff os maa lade drage i sine Sørgestuer enten med Hvit eller med Sort, uden alleniste have sorte Gardiner omkring Seng, for Vindver, sort Borddecke og sort Benkedyne. Ey heller bruge noget Ligklæde over Ligkisten, under 4 Rdr. Straff. Men paa Liigbaren under Kiisten maa havis et sort Decken.

14. Degnene skulle advare dennem, som bære Liiget, at gaae smuk sagte, ordentlig og meget langsom, paa det de følgende kand følgis nær med Liget. Iligemaade advare Sognefolket, som vil følge Liget, at de icke løber udi Fleng ved Ligbaren, men følger i deris rette Orden, som enhver kand tilfalde, skickelig udi Par og Par, lige-

som andre fine Folk. Forsømmer Degne at dirigere dette, mulcteris hver aff dem paa 2 Mk.

Til disse Mulcter at inddrive haver vi saaledis alvorligen vedtaget, at paa det mand icke skal foraarsagis at indvickle sig i nogen verslig Proces dermed, da naar nogenstedtz kand være pecceret¹⁰ imod nogen aff forbem(eldte) Poster, som bør at mulcteris, da skal Prousten tillige med en aff Herridtz Præster, hvem hand vil tage til sig, kiende derpaa, og give deris Sentiment¹¹ beskreven, hvad Mulcten skal være. — (Og dersom Forseelsen skulde findis hos Prousten selff eller i Proustens Huus, skal 2 aff de elste Herridtz Præster kiende derpaa og give deris Sentiment beskreven). Og saa sende det ved tvende Degne til den, som bliver mulcteret, og eske Betallingen ud. Da vi forpligter os og vore Hustruer og Arvinger til ved vor Ære, Tro og Love, saa sant vi agter som hederlige Mænd at komme i nogen hederlig Forsamling, skal de, som ere mulcterede, strax uden nogen Forvending¹² enten betalle Mulcten, eller levere fornøvelig Pant derfor, som skal til Prousten eller den som haver kient derudi indleveris, og udi en dertil indretted og giennemdraget Bog indføris, indtil mand seer Tiid og Leylighed det at distribuere til fattige Præste Enker, og det som aff Degnene mulcteris til Degne Enker. Og hvad som saaledis forrettis, maa ingen enten for Øffrighed klage eller for nogen anden Ret indsteffne, men voldgive det udi Proustens og sambtlige Præstens Hænder, til at give enhver sit Votum¹³ paa i deris Forsamling, enten Forretningen kiendis ved Magt eller icke. Hvor dog Prousten haver tvende Vota imod en aff de andre, og skal saa blive efter de fleste Vota uryggeligt.¹⁴

Hvor en Proust eller Præst selff er død, og der aff efterlevende Arvinger noget herimod brydis, da skal Prousten og hans Assessorer, som forvalter Skifted, have fuldkommelig Magt til at tage denne Mulct ud, som de sættis for, aff Sterboens Midler, før nogen arver, som en ret vitterlig Geld. Og det forpligter vi os og vore Arvinger til som en ret vitterlig Geld, at ingen aff vore efterlatte maa tale paa, eller imodstaa.

Naar der er samlet nogen klekkelig Summa, som kan gjøre noget til at distribuere, maa ingenlunde Prousten allene uddele det til hvem hand vil efter egen Tykke, men naar Herridtz Præsterne ere samlede, colligere¹⁵ deris Vota tillige med sit eget, hvo det skal niude, som og skal blive efter de fleste Vota. Ligeledes uddelis det, som kand falde hos Degnene, til Degne-Enker.

Alt dette offvembem(eldte) lover og forpligter vi os sambtlige og enhver for sig ved Ære, Tro og Love, saa sandt vi ville passere for hederlige og honette Mænd, uryggelig at holde, saa sant hielpe os Gud! til Bekreftelse under vore egne Hænder.

Datum Otterup Kirke den 20. April Aar 1717.

Madtz Mørk

Hans Troelsen Holst

Alexander Hansen

Præpositus¹⁶

m. p.¹⁷

Niels Jensøn Faaborg

Jørgen Jensøn

J. Schytte

m. p.¹⁷

m. m.¹⁸

m. m.¹⁸

NOTER OG HENVISNINGER

1) Kirkehistoriske Samlinger 1. R. III 489. 2) Gejstlige Skifter, Vends Herred 1736. 3) Gejstlige Skifter, Ramsø Herred 1743. 4) Gejstlige Skifter, Ramsø Herred 1747, Smørum Herred 1746. 5) Gejstlige Skifter, Vends Herred 1736, Ramsø Herred 1737, Smørum Herred 1747. 6) Gejstlige Skifter, Vends Herred 1736, Strø Herred 1774. 7) Ved Forordningen 7. Novbr. 1682 om Begravelser fastsættes en længere Række Bestemmelser om, hvordan Begravelserne maatte „udstyres“ i forskellig Retning af de forskellige Rangklasser, bl. a. om Kisternes Udsmykning, Stuernes Beklædning med Stof etc. Den angaar ikke direkte Præsternes Begravelse; men et Forbud som det, den i sit 8. Stk. udtrykker saaledes: „maa intet Mad, Drikke eller Konfekt til nogen, hvo det er eller være kan for eller efter Begravelsen gives“, rakte vel ud til alle og overtraadtes i alt Fald — man tør vel sige — de fleste Steder. Forordningens Stk. 16 forbyder at stille Voksls ved Liget i Stuerne eller paa Kirkegulvet, derimod maa der nok gives 2 Voksls til Kirken, og de maa stilles brændende paa Alteret under Højtideligheden. Sammenlign den heranførte Vedtægts Punkt 12. 8) Surfittighed = Karrighed, Havesyge, Gerrighed. 9) slet = helt, aldeles. 10) pecceret = syndet. 11) sentiment = Mening. 12) Forandring = Forandring, her vel nærmest Forhaling. 13) votum = Stemme. 14) uryggelig = urokkelig. 15) colligere = samle. 16) Præpositus = Provst. 17) m. p., d. e. manu propria = med egen Haand. 18) m. m. = manu mea = med egen Haand.